Repertoriul jurisprudenței

CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
DOMNUL PRIIT PIKAMÄE
prezentate la 9 iunie 2022[1]

Cauza C-203/21

Procedură penală
împotriva
DELTA STROY 2003

[cerere de decizie preliminară formulată de Okrazhen sad – Burgas (Tribunalul Regional din Burgas, Bulgaria)]

„Trimitere preliminară – Cooperare judiciară în materie penală – Decizia-cadru 2005/212/JAI – Aplicabilitate – Aplicarea unei sancțiuni financiare unei persoane juridice pentru neplata unor obligații fiscale – Sancțiune cu caracter penal – Prezumție de imputare a infracțiunii în sarcina persoanei juridice – Prezumție de săvârșire a infracțiunii – Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene – Articolele 47-49 – Principiul legalității și proporționalității infracțiunilor și pedepselor – Prezumția de nevinovăție – Dreptul la apărare – Proporționalitate”

1. Răspunzând la întrebarea, adresată la începutul contribuției sale, referitoare la posibilitatea persoanelor juridice de a fi titulare de drepturi fundamentale, profesorul P. Wachsmann a dat următorul răspuns, pe cât de simplu, pe atât de lucid: „De ce nu, dacă dorim aceasta?[2]” Examinarea jurisprudenței elaborate de instanțele europene ale drepturilor fundamentale, cu sediul fie la Strasbourg, fie la Luxemburg, arată că aceasta a fost în mod vădit voința lor, dat fiind că, în lipsa aproape totală a unor prevederi în acest sens[3], instanțele respective au dedus toate consecințele personalității juridice cu care sunt dotate aceste entități juridice și, așadar, ale capacității lor de a fi titulare de drepturi și de obligații[4].

2. Această constatare are un caracter esențial în contextul unor legislații ale statelor membre care recunosc, în general, principiul răspunderii penale a persoanelor juridice sau, precum în litigiul principal, prevăd posibilitatea ca o instanță să aplice acestor persoane o sancțiune administrativă cu caracter penal întemeiată pe o dublă prezumție, și anume o prezumție de imputare în sarcina

1 Limba originală: franceza.

2 Wachsmann, P., „Droits fondamentaux et personnes morales”, în *Vers la reconnaissance de droits fondamentaux aux États membres de l'Union européenne? Réflexions à partir des notions d'identité et de solidarité*, Bruxelles, Bruylant, 2010, p. 225-235.

3 Dreptul de proprietate al persoanelor juridice este afirmat la articolul 1 din Primul protocol adițional la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare „CEDO”), potrivit căruia „[o]rice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale”. În ceea ce privește Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (denumită în continuare „carta”), numai articolele 42-44 se referă în mod expres la persoanele juridice, conferindu-le drepturi, și anume dreptul de acces la documente, dreptul de a sesiza Ombudsmanul și dreptul de a adresa petiții Parlamentului European.

4 Ca hotărâri fondatoare, în ceea ce privește Curtea, a se vedea Hotărârea din 17 decembrie 1970, Internationale Handelsgesellschaft (11/70, EU:C:1970:114), și Hotărârea din 14 mai 1974, Nold/Comisia (4/73, EU:C:1974:51).

unei societăți a unei infracțiuni prezumate săvârșite de reprezentantul său. Interesul prezentei cauze este de a determina Curtea să analizeze problema compatibilității unei astfel de reglementări cu principiile protecției jurisdicționale efective, prezumției de nevinovăție și caracterului personal al pedepselor, consacrate la articolele 47, 48 și, respectiv, 49 din cartă.

I. Cadrul juridic

A. Dreptul Uniunii

3. Sunt pertinente în cadrul prezentei cauze articolele 47-49 din cartă.

B. Dreptul bulgar

4. Articolul 83 din Zakon za administrativnite narushenya i nakazanya (Legea privind contravențiile și sancțiunile administrative) (publicată în DV nr. 92 din 28 noiembrie 1969), în versiunea din 14 februarie 2020, aplicabilă litigiului principal (denumită în continuare „ZANN”), care este inclus în capitolul 4 din această lege, prevede:

„Capitolul 4

Sancțiuni administrative cu caracter penal împotriva persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuali.

Articolul 83. (1) […] În cazurile prevăzute de legea, decretul, ordinul Consiliului de Miniștri sau ordonanța municipală relevante, persoanelor juridice și întreprinzătorilor individuali li se poate aplica o sancțiune financiară pentru încălcarea obligațiilor acestora față de stat sau față de municipalitate în exercitarea activității lor.

[…]

Articolul 83a. […] (1) Orice persoană juridică care s-a îmbogățit sau poate să se îmbogățească ca urmare a unei infracțiuni prevăzute la articolul 255 […] din Codul penal, precum și ca urmare a oricărei infracțiuni săvârșite, în numele sau la inițiativa unui grup infracțional organizat, de către:

1. o persoană având capacitatea de a angaja persoana juridică;

2. o persoană care reprezintă persoana juridică;

3. o persoană aleasă într-un organ de control sau de supraveghere al persoanei juridice sau

4. […] un lucrător sau un angajat căruia persoana juridică i-a atribuit o sarcină specială, atunci când infracțiunea a fost săvârșită în exercitarea sau cu ocazia acestei sarcini, se pedepsește cu o sancțiune financiară cel puțin egală cu valoarea avantajului, de până la 1 000 000 BGN, atunci când este vorba despre un avantaj patrimonial […]

[…]

(4) […] Sancțiunea financiară se aplică independent de angajarea efectivă a răspunderii penale a persoanelor care au participat la infracțiunea prevăzută la alineatul (1).

(5) […] Avantajul direct sau indirect pe care persoana juridică l-a obținut din infracțiunea prevăzută la alineatul (1) este confiscat în favoarea statului în cazul în care nu trebuie restituit ori rambursat sau este confiscat în conformitate cu Codul penal. Atunci când bunul sau activul care face obiectul infracțiunii a dispărut sau a fost cedat, se confiscă un cuantum corespunzător valorii sale în leva (BGN).

[…]

Articolul 83b. […] Procedura prevăzută la articolul 83a este inițiată, la propunerea motivată a procurorului competent să examineze cauza sau dosarul referitor la infracțiunea în discuție, la Okrazhen sad (Tribunalul Regional, Bulgaria) de la locul sediului persoanei juridice și, în cazurile prevăzute la articolul 83a alineatul (2), la Sofiyski gradski sad (Tribunalul Orașului Sofia):

1. […] După depunerea la instanță a actului de acuzare, a ordonanței prin care se propune ca autorul infracțiunii să fie exonerat de răspundere penală și să i se aplice o sancțiune administrativă sau a acordului de negociere a pedepsei;

[…]

(2) Propunerea trebuie:

1. să conțină o descriere a infracțiunii, să indice împrejurările în care aceasta a fost săvârșită și să stabilească existența unei legături directe între infracțiune și avantajul pentru persoana juridică;

2. să indice natura și valoarea avantajului;

[…]

5. să menționeze datele cu caracter personal ale persoanelor acuzate de infracțiune sau condamnate pentru aceasta;

6. să conțină o listă a documentelor scrise care dovedesc împrejurările menționate la punctele 1 și 2 sau copii certificate ale acestor documente;

7. să conțină o listă a persoanelor care trebuie citate;

[…]

Articolul 83d. […]

[…]

(2) Instanța, în complet de judecător unic, examinează propunerea în ședință publică cu participarea Ministerului Public și cu citarea persoanei juridice.

(3) Neînfățișarea reprezentantului persoanei juridice, atunci când citarea a fost legală, nu împiedică instanța să judece cauza.

(4) Instanța administrează elementele de probă din oficiu sau la cererea părților.

(5) Instanța examinează cauza și, pe baza elementelor de probă administrate, apreciază:

1. dacă persoana juridică în cauză a obținut un avantaj ilicit;

2. dacă există o legătură între autorul infracțiunii și persoana juridică;

3. dacă există o legătură între infracțiune și avantajul obținut de persoana juridică;

4. natura și valoarea avantajului și dacă acesta este patrimonial.

(6) Instanța se pronunță printr-o hotărâre prin intermediul căreia:

1. aplică o sancțiune financiară [sau]

2. refuză să aplice o sancțiune financiară.

[…]

Articolul 83e. […] (1) Hotărârea Okrazhen sad (Tribunalul Regional) întemeiată pe articolul 83d alineatul (6) poate fi atacată cu un recurs [al persoanei sancționate] sau cu o contestație («protest») [a Ministerului Public] la Apelativen sad (Curtea de Apel, Bulgaria) în termen de 14 zile de la notificarea sa către părți.

[…]

Articolul 83f. […] Procedura prin care Okrazhen sad (Tribunalul Regional) sau Apelativen sad (Curtea de Apel) au pronunțat o hotărâre definitivă poate fi redeschisă atunci când:

1. se stabilește printr-o sentință sau printr-o decizie având autoritate de lucru judecat că unele dintre probele scrise pe baza cărora a fost pronunțată hotărârea sunt false sau conțin informații false;

2. se stabilește printr-o sentință sau printr-o decizie având autoritate de lucru judecat că instanța, Ministerul Public, o parte sau un intervenient în procedură a săvârșit o infracțiune în legătură cu participarea sa la procedură;

3. după intrarea în vigoare a hotărârii de a aplica persoanei juridice o sancțiune financiară, persoana vizată la articolul 83a alineatul (1) punctele 1-4 a fost achitată printr-o hotărâre judecătorească ce a dobândit autoritate de lucru judecat sau Ministerul Public a pus capăt procedurii preliminare suspendate în cazurile prevăzute la articolul 24 alineatul (1) punctul 1 din Codul de procedură penală;

4. sunt descoperite, ulterior intrării în vigoare a hotărârii, împrejurări sau dovezi care nu au fost cunoscute de parte și de instanță și care au o importanță semnificativă în cauză;

5. printr-o hotărâre a Curții Europene a Drepturilor Omului [(denumită în continuare «Curtea EDO»)] s-a constatat o încălcare a [(CEDO)] care prezintă o importanță semnificativă în cauză;

6. în cursul procedurii, a fost săvârșită o încălcare gravă a normelor de procedură.

(2) Cererea de redeschidere poate fi formulată în termen de șase luni de la data la care s-a luat cunoștință de faptul generator și, în cazurile prevăzute la alineatul (1) punctul 6, de la intrarea în vigoare a hotărârii Okrazhen sad (Tribunalul Regional) sau a Apelativen sad (Curtea de Apel).

(3) Cererea de redeschidere nu suspendă executarea hotărârii intrate în vigoare, cu excepția cazului în care instanța decide altfel.

(4) Pot introduce o cerere de redeschidere a procedurii:

1. procurorul din cadrul Parchetului regional;

2. persoana juridică căreia i s-a aplicat o sancțiune financiară.

[…]

(7) Cauza este examinată în ședință publică, cu participarea Ministerului Public. Persoana juridică este de asemenea citată la ședință.

(8) Atunci când apreciază că cererea este întemeiată, Apelativen sad (Curtea de Apel) anulează hotărârea și trimite cauza spre rejudecare, indicând actul procedural pornind de la care trebuie reluată examinarea.

Articolul 83g. În ceea ce privește aspectele care nu sunt reglementate la articolele 83b și 83d-83f, sunt aplicabile dispozițiile Codului de procedură penală.”

5. Articolul 255 alineatul (1) din Nakazatelen kodeks (Codul penal bulgar, denumit în continuare „Codul penal”) prevede:

„(1) Oricine evită stabilirea sau plata unor obligații fiscale în cuantum ridicat, prin faptul că:

[…]

2. furnizează informații false sau disimulează adevărul în declarația pe care o depune;

3. omite să emită o factură sau un alt document contabil;

[…]

se pedepsește cu închisoarea de la unu la șase ani și cu amendă de până la 2 000 BGN.”

II. Litigiul principal și întrebările preliminare

6. ZK este administratoarea și reprezentanta societății Delta Stroy 2003 EOOD (denumită în continuare „Delta Stroy”), cu sediul în Burgas (Bulgaria). În această calitate, la 5 august 2019, ZK a fost acuzată de sustragerea, în condițiile unei infracțiuni continue, de la stabilirea și de la plata unor obligații fiscale în cuantum de 11 388,98 BGN (aproximativ 5 808,38 EUR) reprezentând TVA-ul datorat în sensul Legii bulgare privind TVA-ul pentru cele trei perioade fiscale din lunile

martie, aprilie și iulie 2009. Această infracțiune este prevăzută la articolul 255 alineatul (1) punctele 2 și 3 din Codul penal. Procedura penală împotriva lui ZK este pendinte în primă instanță la Okrazhen sad – Burgas (Tribunalul Regional din Burgas, Bulgaria), instanța de trimitere.

7. La 9 decembrie 2020, procurorul a propus în fața aceleiași instanțe, în cadrul unei proceduri distincte, aplicarea unei sancțiuni financiare societății Delta Stroy, în temeiul articolului 83a și următoarele din ZANN, pentru motivul că aceasta a obținut un avantaj patrimonial din infracțiunea săvârșită de ZK, prevăzută la articolul 255 alineatul (1) punctele 1 și 2 din Codul penal. La propunerea respectivă, a fost anexat rechizitoriul referitor la aceasta din urmă.

8. Instanța de trimitere are îndoieli în ceea ce privește conformitatea procedurii prevăzute la articolul 83a și următoarele din ZANN, care îi permit să aplice unei persoane juridice o sancțiune financiară pentru o infracțiune care face obiectul unei proceduri penale paralele, îndreptată împotriva persoanei fizice care o reprezintă și care nu a fost încă încheiată definitiv, cu Decizia-cadru 2005/212/JAI [5] și cu principiul legalității infracțiunilor și pedepselor, consacrat la articolul 49 din cartă, acesta din urmă trebuind să fie interpretat în lumina jurisprudenței Curții EDO referitoare la articolul 7 din CEDO.

9. În primul rând, instanța menționată consideră că faptul de a aplica unei persoane juridice, ca urmare a săvârșirii unei infracțiuni, o sancțiune financiară ce corespunde avantajului pe care această persoană l-a obținut sau l-ar putea obține din această infracțiune constituie o confiscare în totalitate sau în parte a produselor infracțiunii în temeiul articolului 2 alineatul (1) din Decizia-cadru 2005/212. Astfel, procedura în discuție în litigiul principal ar avea ca obiect aplicarea unei pedepse denumite „sancțiune financiară” unei persoane juridice, ca urmare a unei infracțiuni concrete săvârșite de reprezentantul său. În plus, întrucât este vorba despre o deposedare definitivă de bunul în cauză (confiscare), dispusă de o instanță penală în legătură cu infracțiunea care a fost săvârșită, iar articolul 83g din Legea privind infracțiunile și sancțiunile administrative face trimitere la Codul de procedură penală, această procedură ar prezenta toate caracteristicile unei proceduri „penale”, iar nu ale unei proceduri „civile”.

10. În al doilea rând, instanța de trimitere amintește că articolul 49 din cartă consacră principiul legalității infracțiunilor și pedepselor, care conține interdicția de a aplica o sancțiune înainte ca săvârșirea infracțiunii să fi fost stabilită. Or, aceasta constată că aspectul prealabil dacă infracțiunea a fost săvârșită nu apare în lista ansamblului elementelor pe care instanța penală trebuie să le aprecieze în temeiul articolului 83d alineatul (5) din ZANN. Procedura respectivă ar da naștere, în practică, posibilității de a aplica unei societăți o sancțiune numai în temeiul elementelor acuzației aduse cu privire la o anumită infracțiune, săvârșită de administratoarea și reprezentanta acestei societăți, a cărei săvârșire nu a fost stabilită printr-o hotărâre judecătorească ce a dobândit autoritate de lucru judecat, condiție necesară sub imperiul vechii legislații.

11. În al treilea rând, instanța de trimitere arată că problema care se ridică în prezenta cauză prezintă o importanță deosebită în contextul Deciziei-cadru 2006/783/JAI [6], în măsura în care legislația națională permite aplicarea unei sancțiuni financiare unei persoane juridice care nu are sediul pe teritoriul Republicii Bulgaria.

[5] Decizia-cadru a Consiliului din 24 februarie 2005 privind confiscarea produselor, a instrumentelor și a bunurilor având legătură cu infracțiunea (JO 2005, L 68, p. 49, Ediție specială, 19/vol. 7, p. 147).

[6] Decizia-cadru a Consiliului din 6 octombrie 2006 privind aplicarea principiului recunoașterii reciproce pentru hotărârile de confiscare (JO 2006, L 328, p. 59, Ediție specială, 19/vol. 9, p. 44).

12. În aceste condiții, Okrazhen sad – Burgas (Tribunalul Regional din Burgas) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Articolele 4 și 5 din Decizia-cadru [2005/212], precum și articolul 49 din [cartă] trebuie interpretate în sensul că nu se opun unei reglementări a unui stat membru potrivit căreia, într-o procedură precum cea din litigiul principal, instanța națională poate aplica o pedeapsă unei persoane juridice pentru o infracțiune concretă, a cărei săvârșire nu a fost încă stabilită întrucât face obiectul unui proces penal paralel neîncheiat în mod definitiv?

2) Articolele 4 și 5 din Decizia-cadru [2005/212], precum și articolul 49 din [cartă] trebuie interpretate în sensul că nu se opun unei reglementări a unui stat membru potrivit căreia, într-o procedură precum cea în discuție în litigiul principal, instanța națională poate aplica o sancțiune unei persoane juridice prin stabilirea cuantumului acestei sancțiuni la valoarea avantajului care ar fi fost obținut dintr-o infracțiune concretă, a cărei săvârșire nu a fost încă stabilită întrucât face obiectul unui proces penal paralel neîncheiat în mod definitiv?”

III. Procedura în fața Curții

13. Comisia Europeană a depus observații scrise.

IV. Analiză

A. Cu privire la cadrul juridic

14. Instanța de trimitere a adresat întrebările preliminare privind interpretarea articolelor 4 și 5 din Decizia-cadru 2005/212, referitoare la căile de atac și la respectarea drepturilor fundamentale ale persoanelor afectate, plecând de la premisa potrivit căreia această normă este aplicabilă litigiului principal, aspect contestat de Comisie. Întrucât aplicabilitatea dispozițiilor Deciziei-cadru 2005/212 ridică o dificultate, trebuie să se verifice dacă o situație precum cea descrisă în decizia de trimitere intră în domeniul de aplicare al acestei norme [7].

1. Cu privire la aplicabilitatea Deciziei-cadru 2005/212

15. Trebuie subliniat în primul rând că Directiva 2014/42/UE [8] a înlocuit parțial Decizia-cadru 2005/212, care privește, la fel ca această directivă, confiscarea instrumentelor și a produselor infracțiunii. Astfel, conform considerentului (9) al directivei menționate, ea vizează printre altele revizuirea și extinderea dispozițiilor acestei decizii-cadru. Mai precis, din articolul 14 alineatul (1) din Directiva 2014/42 reiese că ea a înlocuit numai primele patru liniuțe ale articolului 1, precum și articolul 3 din Decizia-cadru 2005/212 pentru statele membre care au obligații în temeiul directivei respective, ceea ce a avut drept consecință că articolele 2, 4 și 5 din decizia-cadru amintită au rămas în vigoare după adoptarea directivei menționate [9].

[7] A se vedea în acest sens Hotărârea din 18 decembrie 2014, McCarthy și alții (C-202/13, EU:C:2014:2450, punctul 30), Hotărârea din 25 iulie 2018, Alheto (C-585/16, EU:C:2018:584, punctul 67), și Hotărârea din 12 martie 2020, VW (Dreptul de a avea acces la un avocat în cazul neînfățișării) (C-659/18, EU:C:2020:201, punctele 22 și 23).

[8] Directiva Parlamentului European și a Consiliului din 3 aprilie 2014 privind înghețarea și confiscarea instrumentelor și produselor infracțiunilor săvârșite în Uniunea Europeană (JO 2014, L 127, p. 39).

[9] Hotărârea din 14 ianuarie 2021, Okrazhna prokuratura – Haskovo și Apelativna prokuratura – Plovdiv (C-393/19, EU:C:2021:8, punctul 37).

16. Decizia-cadru 2005/212 prevede, la articolul 2 alineatul (1), că „[f]iecare stat membru ia măsurile necesare pentru a-i permite acestuia să confişte, în totalitate sau în parte, instrumentele şi produsele care sunt rezultatul unor infracţiuni care se pedepsesc cu o pedeapsă privativă de libertate cu o durată mai mare de un an sau bunurile de o valoare corespunzătoare acestor produse”. În speţă, infracţiunea de sustragere de la stabilirea sau de la plata obligaţiilor fiscale în discuţie în litigiul principal se pedepseşte cu închisoarea de la un an la şase ani şi cu amendă, în conformitate cu articolul 255 alineatul (1) din Codul penal.

17. În ceea ce priveşte definiţia noţiunii de „confiscare”, este necesar să se facă trimitere, astfel cum reiese din cuprinsul punctului 15 din prezentele concluzii, la articolul 2 punctul 4 din Directiva 2014/42, independent de faptul că aceasta din urmă nu este aplicabilă *ratione materiae* în prezenta cauză în temeiul articolului 3 din aceasta, care stabileşte lista infracţiunilor vizate. Această noţiune de „confiscare” este înţeleasă ca fiind „o deposedare definitivă de bunuri dispusă de o instanţă în legătură cu o infracţiune”, cu alte cuvinte, deposedarea definitivă de dreptul de proprietate asupra acestora [10].

18. În plus, potrivit articolului 2 punctele 1 şi 2 din Directiva 2014/42, un „produs” corespunde oricărui avantaj economic obţinut, în mod direct sau indirect, din săvârşirea unei infracţiuni şi poate consta în orice tip de bun, corporal sau necorporal, mobil sau imobil, precum şi actele sau instrumentele juridice care dovedesc un titlu sau un drept asupra acestui bun. O sumă de bani poate face, în mod evident, obiectul unei confiscări, dar cu condiţia ca aceasta să poată fi considerată rezultatul infracţiunii pentru care a fost condamnat autorul său.

19. Deşi noţiunile de „confiscare” şi de „sancţiune financiară” au ca element comun faptul că îşi au originea în săvârşirea unei infracţiuni, cea de a doua măsură se distinge de prima prin aceea că nu are ca obiect neutralizarea produsului infracţional. Sancţiunea financiară are ca scop pedepsirea şi descurajarea şi poate fi impusă independent de existenţa unui avantaj legat de infracţiune, în plus faţă de confiscarea acestuia din urmă şi într-un cuantum inferior, egal sau superior acestuia.

20. Arătăm în această privinţă că dreptul Uniunii face o distincţie clară între noţiunea de „confiscare” şi noţiunea de „sancţiune financiară”. Astfel cum reiese în special din articolele 1 şi 6 din Decizia-cadru 2005/214/JAI [11], precum şi din considerentele sale (1) şi (2), aceasta are drept obiectiv punerea în aplicare a unui mecanism eficient de recunoaştere şi de executare transfrontalieră a deciziilor prin care este impusă cu titlu definitiv o sancţiune financiară unei persoane fizice sau unei persoane juridice în urma săvârşirii uneia dintre infracţiunile enumerate la articolul 5 din aceasta [12]. Articolul 1 litera (b) punctul (i) din Decizia-cadru 2005/214 defineşte noţiunea de „sancţiune financiară” ca fiind obligaţia de a plăti o sumă de bani la condamnarea pentru o infracţiune, impusă printr-o decizie în materie penală, şi precizează că aceasta nu include printre altele ordinele de confiscare a instrumentelor sau a produselor infracţiunii.

21. În ceea ce priveşte reglementarea naţională în discuţie în litigiul principal, trebuie să se constate că aceasta efectuează aceeaşi distincţie, întrucât, pe lângă dispoziţiile privind sancţiunea financiară, cuprinde un articol specific referitor la deposedarea de avantajul ilicit. Articolul 83a alineatul (5) din ZANN prevede astfel că avantajul direct sau indirect pe care persoana juridică l-a obţinut din infracţiunea prevăzută la alineatul (1) este confiscat în favoarea statului în cazul în

[10] Hotărârea din 14 ianuarie 2021, Okrazhna prokuratura – Haskovo şi Apelativna prokuratura – Plovdiv (C-393/19, EU:C:2021:8, punctele 35-45 şi 55).

[11] Decizia-cadru a Consiliului din 24 februarie 2005 privind aplicarea principiului recunoaşterii reciproce a sancţiunilor financiare (JO 2005, L 76, p. 16, Ediţie specială, 19/vol. 7, p. 150).

[12] Hotărârea din 14 noiembrie 2013, Baláž (C-60/12, EU:C:2013:733, punctul 27).

care nu trebuie restituit ori rambursat sau este confiscat în conformitate cu Codul penal. Or, este cert că propunerea Ministerului Public are ca unic obiect impunerea unei sancțiuni financiare, astfel cum este prevăzută la articolul 83a alineatele (1)-(4) din această lege [13].

22. În plus, potrivit indicațiilor furnizate de instanța de trimitere, legislația națională permite impunerea sancțiunii financiare chiar și atunci când niciun avantaj nu a fost obținut în mod efectiv sau când avantajul nu este de natură patrimonială, iar procedura prevăzută la articolul 83a și următoarele din ZANN nu se concentrează în mod exclusiv asupra bunurilor dobândite în mod ilegal [14]. Din articolul 83a alineatul (1) din legea respectivă reiese că sancțiunea financiară care poate fi impusă poate depăși valoarea avantajului obținut, putând atinge un cuantum maxim de un 1 000 000 BGN (aproximativ 510 000 EUR), ceea ce corespunde în speță propunerii procurorului, în timp ce avantajul ilicit este evaluat la 11 388,98 BGN.

23. În aceste împrejurări, faptul că sancțiunea financiară poate fi egală cu avantajul pe care persoana juridică l-a obținut sau l-ar putea obține din infracțiunea respectivă nu permite, în sine, să se considere că această măsură constituie o confiscare în totalitate sau în parte a produselor infracțiunii în sensul Deciziei-cadru 2005/212 și al Directivei 2014/42. Apreciem, prin urmare, că Decizia-cadru 2005/212 nu este aplicabilă în litigiul principal, ceea ce exclude orice pertinență în speță a Deciziei-cadru 2006/783, invocată de instanța de trimitere. Trebuie examinată, în schimb, aplicabilitatea articolului 49 din cartă, lucru menționat de asemenea în cele două întrebări preliminare.

2. Cu privire la aplicabilitatea cartei

24. Trebuie amintit că domeniul de aplicare al cartei, în ceea ce privește acțiunea statelor membre, este definit la articolul 51 alineatul (1) din aceasta, potrivit căruia dispozițiile cartei se adresează statelor membre numai în cazul în care acestea pun în aplicare dreptul Uniunii [15].

25. Potrivit unei jurisprudențe constante, sancțiunile administrative aplicate de autoritățile fiscale naționale și procesele penale inițiate pentru infracțiuni în materie de TVA constituie o punere în aplicare a articolelor 2 și 273 din Directiva 2006/112/CE [16], precum și a articolului 325 TFUE și, așadar, a dreptului Uniunii în sensul articolului 51 alineatul (1) din cartă [17]. În speță, în măsura în care sancțiunea financiară care poate fi aplicată societății Delta Stroy în temeiul articolului 83a din ZANN este legată de încălcarea de către administratoarea și reprezentanta sa a obligațiilor sale declarative în materie de TVA, aflată la originea urmăririi penale îndreptate împotriva acesteia, dispozițiile cartei se aplică în conformitate cu jurisprudența menționată.

26. Este adevărat că, întrucât articolul 49 din cartă consacră principiul legalității infracțiunilor și pedepselor, este necesar să se stabilească dacă regimul de sancțiuni în discuție în litigiul principal are o natură penală. În această privință, trebuie amintit că, potrivit jurisprudenței Curții, sunt pertinente trei criterii. Primul este calificarea juridică a faptei ilicite în dreptul intern, al doilea,

[13] Menționăm de asemenea că, în conformitate cu articolul 83d alineatul (7) din ZANN, decizia instanței conține „cuantumul sancțiunii financiare aplicate” (punctul 3) și „descrierea bunului care, dacă este cazul, este confiscat în beneficiul statului” (punctul 4).

[14] A se vedea punctul 6 din cererea de decizie preliminară.

[15] Hotărârea din 14 ianuarie 2021, Okrazhna prokuratura – Haskovo și Apelativna prokuratura – Plovdiv (C-393/19, EU:C:2021:8, punctul 30).

[16] Directiva Consiliului din 28 noiembrie 2006 privind sistemul comun al taxei pe valoarea adăugată (JO 2006, L 347, p. 1, Ediție specială, 09/vol. 3, p. 7).

[17] Hotărârea din 26 februarie 2013, Åkerberg Fransson (C-617/10, EU:C:2013:105, punctele 24-28), și Hotărârea din 20 martie 2018, Menci (C-524/15, EU:C:2018:197, punctele 8-21).

natura însăși a faptei ilicite, iar al treilea, gradul de severitate a sancțiunii pe care persoana în cauză riscă să o suporte. Deși este de competența instanței de trimitere să aprecieze, în lumina acestor criterii, dacă sancțiunile prevăzute de reglementarea națională în discuție în litigiul principal prezintă o natură penală în sensul articolului 49 din cartă, Curtea, pronunțându-se asupra unei trimiteri preliminare, poate totuși oferi precizări destinate să orienteze această instanță în interpretarea pe care o va efectua [18].

27. În această privință, este cert că sancțiunea financiară în discuție este legată de o infracțiune prevăzută și sancționată la articolul 255 din Codul penal, în temeiul căreia reprezentanta societății Delta Stroy face obiectul urmăririi penale, și este definită la articolul 83a și următoarele din ZANN, dispoziții care fac parte din capitolul 4, intitulat „Sancțiuni administrative cu caracter penal împotriva persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuali”. Sancțiunea este pronunțată de o instanță penală la finalul unei proceduri reglementate la articolele 83b și 83d-83f din ZANN, articolul 83g din aceasta prevăzând că, pentru aspectele care nu sunt reglementate de aceste dispoziții, este aplicabil Codul de procedură penală.

28. Potrivit indicațiilor instanței de trimitere, sancțiunea financiară urmărește să sancționeze și să descurajeze săvârșirea infracțiunii, iar nu să repare prejudiciul cauzat de aceasta, ceea ce caracterizează o finalitate represivă care constituie specificul unei sancțiuni penale în sensul articolului 49 din cartă [19]. În ceea ce privește severitatea sancțiunii în discuție și astfel cum s-a precizat, cuantumul maxim al acesteia se ridică la 1 000 000 de BGN (aproximativ 510 000 EUR), ceea ce întărește analiza potrivit căreia ea este de natură penală în sensul articolului 49 din cartă [20]..

29. În consecință, regimul de sancționare prevăzut de reglementarea națională în discuție în litigiul principal are, în opinia noastră, o natură penală și poate fi apreciat, așadar, în raport cu drepturile fundamentale garantate de cartă și în special cu principiul legalității infracțiunilor și pedepselor enunțat la articolul 49 din cartă.

B. Cu privire la prima întrebare preliminară

30. Trebuie amintit că, în cadrul procedurii de cooperare între instanțele naționale și Curte, instituite prin articolul 267 TFUE, este de competența acesteia din urmă să ofere instanței naționale un răspuns util, care să îi permită să soluționeze litigiul cu care este sesizată. Din această perspectivă, Curtea trebuie, dacă este cazul, să reformuleze întrebările care îi sunt adresate. Astfel, misiunea Curții este aceea de a interpreta toate dispozițiile de drept al Uniunii care sunt necesare instanțelor naționale pentru a statua în cauzele cu care sunt sesizate, chiar dacă respectivele dispoziții nu sunt expres indicate în întrebările adresate de aceste instanțe [21].

31. În aceste condiții, pentru a da un răspuns util instanței de trimitere, trebuie să se considere, în conformitate cu jurisprudența menționată mai sus, că, prin intermediul primei întrebări, această instanță solicită în esență să se stabilească dacă articolele 47, 48 și 49 din cartă trebuie interpretate în sensul că se opun unei reglementări naționale în temeiul căreia instanța poate aplica unei persoane juridice o sancțiune financiară pentru o infracțiune săvârșită de persoana fizică ce o reprezintă, însă înainte de condamnarea penală definitivă a acesteia din urmă și sub

[18] Hotărârea din 6 octombrie 2021, ECOTEX BULGARIA (C-544/19, EU:C:2021:803, punctele 90 și 92).

[19] A se vedea în acest sens Hotărârea din 20 martie 2018, Menci (C-524/15, EU:C:2018:197, punctul 31).

[20] A se vedea prin analogie Hotărârea din 6 octombrie 2021, ECOTEX BULGARIA (C-544/19, EU:C:2021:803, punctele 94 și 95).

[21] Hotărârea din 8 mai 2019, PI (C-230/18, EU:C:2019:383, punctul 42). Deși întrebările adresate vizează articolul 49 din cartă, cererea de decizie preliminară se referă de asemenea la drepturile garantate la articolul 6 din CEDO.

rezerva exercitării de către persoana juridică, după sancționarea sa, a unei căi de atac în cazul în care Ministerul Public renunță la urmărirea penală împotriva persoanei fizice respective sau în cazul achitării acesteia din urmă printr-o hotărâre care a dobândit autoritate de lucru judecat.

32. Pe de altă parte, deși CEDO nu constituie, atât timp cât Uniunea nu a aderat la aceasta, un instrument juridic integrat formal în ordinea juridică a Uniunii, trebuie amintit totuși că, astfel cum confirmă articolul 6 alineatul (3) TUE, drepturile fundamentale recunoscute de CEDO fac parte din dreptul Uniunii ca principii generale. Articolul 52 alineatul (3) din cartă, care prevede că drepturile conținute în aceasta, corespunzătoare drepturilor garantate de CEDO, au același înțeles și aceeași întindere ca cele pe care le conferă convenția amintită, este destinat să asigure coerența necesară între drepturile respective, fără a aduce atingere autonomiei dreptului Uniunii și a Curții [22].

33. Reiese din explicațiile referitoare la cartă – care, conform articolului 6 alineatul (1) al treilea paragraf TUE și articolului 52 alineatul (7) din cartă, trebuie luate în considerare în vederea interpretării acesteia – că articolele 47 și 48 din cartă asigură, în dreptul Uniunii, protecția conferită de articolele 6 și 13 din CEDO [23]. În ceea ce privește articolul 49 din cartă, acesta corespunde articolului 7 din CEDO.

1. Cu privire la garanțiile fundamentale recunoscute persoanelor juridice

34. După cum s-a menționat, principiul recunoașterii unor drepturi fundamentale persoanelor juridice este stabilit în prezent [24] datorită unei construcții pretoriene care, într-o primă etapă, a găsit în domeniul economic, în special în cel al concurenței, un teren de manifestare fertilă, efectele reglementării aferente interesând în primul rând societățile comerciale. În cadrul contenciosului privind combaterea încălcărilor dreptului concurenței, care nu aparține *stricto sensu* materiei penale, Curtea a aplicat principiile esențiale ale dreptului penal și garanțiile fundamentale prevăzute la articolul 6 din CEDO [25] în favoarea persoanelor juridice reclamante. Astfel, Curtea a admis, după cum a subliniat avocatul general Bot [26], aplicabilitatea principiului răspunderii personale și corolarul acestuia, și anume principiul caracterului personal al pedepselor și al sancțiunilor, pe care se întemeiază imputabilitatea înțelegerilor ilicite [27].

35. De asemenea, Curtea a statuat că principiul prezumției de nevinovăție, astfel cum rezultă din articolul 6 paragraful 2 din CEDO, face parte dintre drepturile fundamentale și că, având în vedere natura încălcărilor în cauză, precum și natura și gradul de severitate ale sancțiunilor aferente

22 Hotărârea din 2 februarie 2021, Consob (C-481/19, EU:C:2021:84, punctul 36).

23 Hotărârea din 13 septembrie 2018, UBS Europe și alții (C-358/16, EU:C:2018:715, punctul 50).

24 Este evident, desigur, că diferența de natură dintre persoanele fizice și persoanele juridice exclude exercitarea anumitor drepturi fundamentale care presupun o încarcerare (de exemplu, interzicerea torturii și a pedepselor sau a tratamentelor inumane sau degradante). Mai complexă este, în schimb, problema limitelor exercitării diverselor drepturi recunoscute în favoarea persoanelor juridice. Jurisprudența Curții evidențiază un tratament adesea diferențiat, cu o intensitate mai redusă a protecției pentru aceste persoane, în special în ceea ce privește dreptul de a păstra tăcerea [Hotărârea din 2 februarie 2021, Consob (C-481/19, EU:C:2021:84)] și protecția datelor cu caracter personal [Hotărârea din 17 decembrie 2015, WebMindLicenses (C-419/14, EU:C:2015:832, punctul 79 și jurisprudența citată)].

25 În cadrul unei jurisprudențe constante, s-a subliniat că drepturile fundamentale fac parte integrantă din principiile generale de drept a căror respectare este asigurată de Curte și că, în acest scop, aceasta din urmă se inspiră din tradițiile constituționale comune statelor membre, precum și din indicațiile furnizate de instrumentele internaționale privind protecția drepturilor omului la care statele membre au cooperat sau au aderat, CEDO având în această privință o semnificație specială [a se vedea printre altele Hotărârea din 21 septembrie 1989, Hoechst/Comisia (46/87 și 227/88, EU:C:1989:337, punctul 13)].

26 A se vedea Concluziile avocatului general Bot prezentate în cauza ThyssenKrupp Nirosta/Comisia (C-352/09 P, EU:C:2010:635, punctele 51 și 161).

27 A se vedea printre altele Hotărârea din 8 iulie 1999, Comisia/Anic Partecipazioni (C-49/92 P, EU:C:1999:356, punctul 78), și Hotărârea din 10 septembrie 2009, Akzo Nobel și alții/Comisia (C-97/08 P, EU:C:2009:536, punctele 56 și 77).

acestora, el se aplică procedurilor referitoare la încălcări ale normelor de concurență aplicabile întreprinderilor care pot conduce la aplicarea de amenzi sau de penalități cu titlu cominatoriu [28]. Amintim că prezumția de nevinovăție urmărește să garanteze oricărei persoane că nu va fi declarată și nici tratată ca fiind vinovată de săvârșirea unei infracțiuni înainte ca vinovăția sa să fie stabilită de o instanță [29].

36. Curtea a aplicat de asemenea acest principiu, care este enunțat la articolul 48 alineatul (1) din cartă [30], în cadrul stabilirii elementelor obiective constitutive ale unei infracțiuni prevăzute de dreptul Uniunii, în speță utilizarea abuzivă a unor informații confidențiale, care poate conduce la aplicarea unor sancțiuni administrative cu caracter penal [31]. Același principiu, precum și cel al caracterului personal al sancțiunilor, a cărui respectare [32] Curtea o asigură atunci când se impută societății-mamă încălcarea normelor de concurență săvârșită de filiala sa, în temeiul noțiunii de „unitate economică” și al prezumției exercitării efective a unei influențe determinante a celei dintâi asupra politicii comerciale a celei de a doua, având în vedere legăturile de capital dintre acestea [33].

37. În ceea ce privește tocmai recurgerea la un mecanism de prezumție și integrând jurisprudența Curții EDO [34], Curtea a arătat că, deși orice sistem juridic cunoaște prezumții de fapt sau de drept, articolul 48 din cartă obligă statele membre să nu depășească, în materie penală, un anumit prag. Mai concret, principiul prezumției de nevinovăție, consacrat la această dispoziție, impune statelor membre să încadreze în limite rezonabile prezumțiile de fapt sau de drept care figurează în legile represive, luând în considerare importanța mizei pe care o reprezintă pentru acuzat și asigurând dreptul la apărare [35].

38. Trebuie subliniat că dreptul la apărare face parte din diversele elemente care constituie principiul protecției jurisdicționale efective, consacrat la articolul 47 din cartă [36]. Acest articol prevede, la primul paragraf, că orice persoană ale cărei drepturi și libertăți garantate de dreptul Uniunii sunt încălcate are dreptul la o cale de atac eficientă în fața unei instanțe judecătorești, în conformitate cu condițiile stabilite de acest articol. Acestui drept îi corespunde obligația impusă statelor membre la articolul 19 alineatul (1) al doilea paragraf TUE de a stabili căile de atac necesare pentru a asigura o protecție jurisdicțională efectivă în domeniile reglementate de dreptul Uniunii [37]. După ce a arătat că dreptul la o cale de atac eficientă în fața unei instanțe judecătorești,

[28] A se vedea în acest sens Hotărârea din 8 iulie 1999, Hüls/Comisia (C-199/92 P, EU:C:1999:358, punctele 149 și 150).

[29] Hotărârea din 16 iulie 2009, Rubach (C-344/08, EU:C:2009:482, punctul 31 și jurisprudența citată).

[30] Hotărârea din 22 noiembrie 2012, E.ON Energie/Comisia (C-89/11 P, EU:C:2012:738, punctul 72).

[31] A se vedea în acest sens Hotărârea din 23 decembrie 2009, Spector Photo Group și Van Raemdonck (C-45/08, EU:C:2009:806, punctele 42 și 44), precum și Hotărârea din 9 septembrie 2021, Adler Real Estate și alții (C-546/18, EU:C:2021:711, punctul 46).

[32] În opoziție cu această jurisprudență, vom sublinia lipsa de curaj a legiuitorului european, care a înlăturat persoanele juridice din domeniul de aplicare al Directivei (UE) 2016/343 a Parlamentului European și a Consiliului din 9 martie 2016 privind consolidarea anumitor aspecte ale prezumției de nevinovăție și a dreptului de a fi prezent la proces în cadrul procedurilor penale (JO 2016, L 65, p. 1), considerând că este prematură legiferarea la nivelul Uniunii a prezumției de nevinovăție în ceea ce privește persoanele juridice, care ar trebui să fie asigurată de garanțiile legislative existente și de jurisprudență, a căror evoluție viitoare urmează să determine necesitatea unei acțiuni la nivelul Uniunii, potrivit considerentelor (14) și (15) ale acestui act.

[33] A se vedea în special și recent Hotărârea din 28 octombrie 2020, Pirelli & C./Comisia (C-611/18 P, nepublicată, EU:C:2020:868, punctele 65-71), și Hotărârea din 15 aprilie 2021, Italmobiliare și alții/Comisia (C-694/19 P, nepublicată, EU:C:2021:286, punctele 52-59).

[34] A se vedea de exemplu Curtea EDO, Hotărârea din 23 iulie 2002, Janosevic împotriva Suediei, CE:ECHR:2002:0723JUD003461997, § 101 și jurisprudența citată.

[35] Hotărârea din 23 decembrie 2009, Spector Photo Group și Van Raemdonck (C-45/08, EU:C:2009:806, punctul 43), și Hotărârea din 9 septembrie 2021, Adler Real Estate și alții (C-546/18, EU:C:2021:711, punctul 47).

[36] Hotărârea din 6 noiembrie 2012, Otis și alții (C-199/11, EU:C:2012:684, punctul 48), în care Curtea menționează de asemenea dreptul de acces la instanțele judecătorești. Amintim că articolul 48 alineatul (2) din cartă este cel care prevede că oricărei persoane acuzate îi este garantată respectarea dreptului la apărare.

[37] Hotărârea din 6 octombrie 2020, État luxembourgeois (Dreptul la o cale de atac împotriva unei cereri de informații în materie fiscală) (C-245/19 și C-246/19, EU:C:2020:795, punctul 47).

consacrat la articolul 47 din cartă, se află în cadrul titlului VI din aceasta, referitor la justiție, în care sunt consacrate alte principii procedurale care își găsesc aplicarea atât în privința persoanelor fizice, cât și în privința persoanelor juridice [38], Curtea a declarat că principiul protecției jurisdicționale efective trebuie să fie interpretat în sensul că nu este exclus ca acesta să fie invocat de persoane juridice, fiind posibil ca acestora din urmă să li se acorde în această privință, în anumite condiții, asistență judiciară [39].

39. În concluzie, considerăm că, în măsura în care, precum în speță, sancțiunea financiară care poate fi aplicată unei persoane juridice se referă la o infracțiune și prezintă caracter penal, procedura aferentă acestei sancțiuni intră în domeniul de aplicare al articolelor 6 și 7 din CEDO, iar această persoană este, astfel, îndreptățită să se prevaleze de drepturile fundamentale consacrate la articolele 49-47 din cartă, autoritățile statelor membre trebuind, în consecință, să asigure respectarea acestor drepturi [40].

40. În lumina considerațiilor care precedă trebuie examinată compatibilitatea reglementării naționale în discuție în litigiul principal.

2. Cu privire la compatibilitatea reglementării naționale în discuție în raport cu utilizarea unui dublu mecanism de prezumție

a) Observații introductive

41. În cererea de decizie preliminară, instanța de trimitere își exprimă îndoielile cu privire la compatibilitatea cu dreptul Uniunii a reglementării naționale, făcând trimitere la Hotărârea G.I.E.M. s.r.l și alții împotriva Italiei [41], în care Curtea EDO a statuat că articolul 7 din CEDO se opune ca o sancțiune de natură penală să poată fi impusă unei persoane fără ca răspunderea sa penală personală să fie stabilită și declarată în prealabil, ceea ce presupune ca instanța sesizată să constate întrunirea tuturor elementelor constitutive ale infracțiunii respective. În caz contrar, prezumția de nevinovăție garantată la articolul 6 paragraful 2 din CEDO ar fi de asemenea încălcată.

42. Considerăm necesar, în primul rând, să subliniem că instanța de trimitere nu a înțeles corect conținutul hotărârii menționate mai sus. Curtea EDO a impus o declarare prealabilă a răspunderii penale a persoanei sancționate care respectă garanțiile prevăzute la articolul 7 din CEDO și rezultă dintr-o procedură, care nu este în mod obligatoriu penală, conformă cu cerințele articolului 6 din convenția menționată. În acest cadru specific, Curtea EDO a considerat, în cauza cu care era sesizată, că constatarea de către instanțele naționale a tuturor elementelor constitutive ale infracțiunii în discuție putea fi analizată în esență ca fiind o astfel de declarare și, așadar, o condamnare în sensul articolului 7 din CEDO [42].

[38] Această concluzie se impune, în mod evident, ca fiind întemeiată pe luarea în considerare a noțiunii funcționale și obiective de „justițiabil”, și anume de actor în procesul în fața unei instanțe, care nu ține seama de distincția dintre persoane fizice și juridice.

[39] Hotărârea din 22 decembrie 2010, DEB (C-279/09, EU:C:2010:811, punctele 40 și 59).

[40] A se vedea în acest sens Hotărârea din 6 octombrie 2021, Prokuratura Rejonowa Łódź-Bałuty (C-338/20, EU:C:2021:805, punctele 29 și 30), cu precizarea că „destinatarii” deciziilor care sancționează contravențiile rutiere, vizate în această hotărâre, pot fi persoane fizice sau juridice.

[41] Curtea EDO, Hotărârea din 28 iunie 2018, G.I.E.M. s.r.l și alții împotriva Italiei (CE:ECHR:2018:0628JUD000182806, § 251).

[42] Curtea EDO, Hotărârea din 28 iunie 2018, G.I.E.M. s.r.l și alții împotriva Italiei (CE:ECHR:2018:0628JUD000182806, § 255-261).

43. Curtea EDO a amintit, desigur, în temeiul articolului 6 paragraful 2 și al articolului 7 din CEDO, care au în comun protejarea dreptului oricărei persoane de a nu i se aplica o pedeapsă fără ca răspunderea sa personală să fi fost stabilită în mod corespunzător, interdicția de a sancționa o persoană pentru o infracțiune săvârșită de altă persoană. În speță, aceasta a apreciat că măsura de confiscare aplicată unor persoane juridice, care nu sunt părți la procedură întrucât nu pot săvârși în mod legal o infracțiune, conducea la o încălcare a principiului potrivit căruia o persoană nu poate fi sancționată pentru un act care angajează răspunderea penală a altuia. Pe lângă faptul că aprecierea efectuată de Curtea EDO depinde foarte mult, în mod evident, de împrejurările speței, care sunt foarte diferite de cele din prezenta cauză, considerăm important să subliniem că instanța de trimitere a omis de asemenea și mai ales să ia în considerare evocarea prealabilă de către Curtea EDO a posibilității de a recurge la prezumții, inclusiv în cadrul articolului 7 din CEDO și, prin urmare, la prezumții privind răspunderea [43].

44. Observăm, în al doilea rând, că competențele instanței sesizate sunt definite la articolul 83d alineatul (5) din ZANN, și anume, de a verifica dacă persoana juridică în cauză a obținut un avantaj ilicit și dacă există o legătură între autorul infracțiunii și persoana juridică, precum și între infracțiune și avantajul obținut de această persoană juridică și, în sfârșit, de a stabili valoarea și natura patrimonială a avantajului ilicit. Considerând că nu are competența de a verifica săvârșirea infracțiunii fiscale, care este examinată în procedura penală paralelă inițiată împotriva lui ZK, instanța de trimitere efectuează o interpretare strictă a acestui articol care nu este împărtășită de Comisie. Aceasta din urmă susține că constatarea existenței unui avantaj „ilicit” face parte dintre prerogativele instanței și că stabilirea acestei calificări autorizează în mod necesar o dezbatere cu privire la existența infracțiunii. Trebuie amintit totuși că, în cadrul procedurii prevăzute la articolul 267 TFUE, deși revine Curții sarcina de a interpreta dispozițiile dreptului Uniunii, numai instanța de trimitere are competența să interpreteze legislația națională. Prin urmare, Curtea trebuie să se limiteze la a lua în considerare interpretarea dreptului național astfel cum a fost prezentată de instanța națională menționată [44].

45. În aceste condiții, este necesar să se aprecieze compatibilitatea procedurii prevăzute la articolul 83a și următoarele din ZANN, care se întemeiază pe un dublu mecanism de prezumție, amintindu-se că, deși nu este de competența Curții să se pronunțe, în cadrul procedurii preliminare, asupra compatibilității unor dispoziții din dreptul național cu normele dreptului Uniunii, Curtea este competentă să furnizeze instanței de trimitere toate elementele de interpretare a acestui drept care îi pot permite să aprecieze o asemenea conformitate în vederea soluționării cauzei cu care este sesizată [45].

b) Cu privire la prezumția de imputare a infracțiunii în sarcina persoanei juridice

46. În ceea ce privește regimul răspunderii penale a persoanelor juridice reținut de reglementarea bulgară, trebuie să se constate că este vorba despre o răspundere specială, limitată la infracțiunile pentru care este prevăzută și concepută pornind de la un model reprezentativ. Instanța penală sesizată nu poate, astfel, să impute în mod direct o infracțiune în sarcina persoanei juridice în cauză, răspunderea acesteia din urmă fiind „atașată” celei a unei persoane fizice identificate, despre care se consideră că, având în vedere situația sa, a acționat pe seama persoanei juridice, beneficiară potențială sau dovedită a unui avantaj patrimonial având la origine un comportament

[43] Curtea EDO, Hotărârea din 28 iunie 2018, G.I.E.M. s.r.l și alții împotriva Italiei (CE:ECHR:2018:0628JUD000182806, § 243 și 244).

[44] Hotărârea din 26 iunie 2019, Addiko Bank (C-407/18, EU:C:2019:537, punctul 52).

[45] Hotărârea din 15 aprilie 2021, Grupa Warzywna (C-935/19, EU:C:2021:287, punctul 20).

infracțional. Infracțiunea presupus săvârșită în speță de această persoană fizică poate fi imputată, așadar, persoanei juridice și poate justifica angajarea răspunderii sale fără a fi necesar să fie stabilită o culpă distinctă în sarcina sa.

47. Această răspundere a persoanei juridice se aseamănă cu o răspundere indirectă sau prin ricoșeu, subliniind faptul că persoana juridică respectivă nu poate acționa decât prin intermediul persoanelor fizice capabile să o angajeze. O asemenea calificare, care ar fi de natură să încalce articolul 7 din CEDO și articolul 49 din cartă, ce consacră principiul caracterului personal al pedepselor, nu este totuși adecvată pentru o răspundere întemeiată pe tehnica reprezentării. Astfel, persoana fizică în cauză nu este altcineva în raport cu persoana juridică, ci este persoana juridică cu care se identifică. Aceasta din urmă va răspunde penal în calitate de autor al infracțiunii săvârșite în numele său de o persoană fizică capabilă să o angajeze și care a realizat elementele constitutive ale infracțiunii. Este vorba despre o răspundere pentru fapta personală prin reprezentare, iar nu despre substituire [46].

48. Pe de altă parte, trebuie să se constate că, în cadrul unei proceduri jurisdicționale care prezintă un caracter contradictoriu, persoana juridică are posibilitatea de a răsturna această prezumție a imputării infracțiunii, de unde rezultă, așadar, caracterul relativ al acesteia impus de Curte [47]. Curtea EDO a considerat că, în ceea ce privește folosirea prezumțiilor de fapt sau de drept în materie penală, statele nu trebuie să depășească un anumit prag, în speță depășit atunci când o prezumție are ca efect lipsirea unei persoane de orice posibilitate de a se disculpa în raport cu faptele reținute împotriva sa, privând-o astfel de beneficiul principiului prezumției de nevinovăție [48].

49. În această privință, trebuie arătat că propunerea de sancționare prezentată de procuror trebuie să conțină un anumit număr de elemente, definite la articolul 83b alineatul (2) din ZANN, care atestă că sarcina probei revine Ministerului Public în ceea ce privește printre altele natura și valoarea avantajului, precum și existența unei legături directe între infracțiune și avantajul respectiv. Persoana juridică vizată, care trebuie să fie citată la ședința publică de examinare a acestei propuneri, are posibilitatea de a o contesta în cadrul exercitării dreptului său la apărare. Întinderea controlului jurisdicțional, așa cum este definită la articolul 83d alineatul (5) din ZANN, demonstrează astfel caracterul relativ al prezumției de imputare a infracțiunii, instanța trebuind să aprecieze, printre alte elemente și pe baza probelor obținute din oficiu sau la cererea părților, existența unei legături între autorul infracțiunii și persoana juridică [49]. Rezultă, așadar, că instanța sesizată dispune de competența de a examina toate chestiunile de fapt și de drept pertinente *pentru litigiul cu care este sesizată* [50].

[46] Același model a fost ales de legiuitorul european în diferite reglementări, printre altele în Directiva 2005/35/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 7 septembrie 2005 privind poluarea cauzată de nave și introducerea unor sancțiuni, inclusiv sancțiuni penale, pentru infracțiunile de poluare (JO 2005, L 255, p. 11, Ediție specială, 15/vol. 15, p. 158), astfel cum a fost modificată prin Directiva 2009/123/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 21 octombrie 2009 (JO 2009, L 280, p. 52), și în Directiva 2011/36/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 5 aprilie 2011 privind prevenirea și combaterea traficului de persoane și protejarea victimelor acestuia, precum și de înlocuire a Deciziei-cadru 2002/629/JAI a Consiliului (JO 2011, L 101, p. 1).

[47] Hotărârea din 23 decembrie 2009, Spector Photo Group și Van Raemdonck (C-45/08, EU:C:2009:806, punctul 44).

[48] Curtea EDO, Hotărârea din 28 iunie 2018, G.I.E.M. s.r.l și alții împotriva Italiei (CE:ECHR:2018:0628JUD000182806, § 243 și jurisprudența citată).

[49] În plus, hotărârea prin care instanța aplică o sancțiune financiară persoanei juridice poate face obiectul unui apel în termen de 14 de zile de la notificarea acesteia către părți. Instanța de apel competentă are posibilitatea de a modifica sau de a anula o asemenea hotărâre.

[50] Hotărârea din 9 septembrie 2021, Adler Real Estate și alții (C-546/18, EU:C:2021:711, punctul 53).

c) Cu privire la prezumția de săvârșire a infracțiunii

50. Din reglementarea bulgară reiese că instanța penală poate fi sesizată prin intermediul unei propuneri a procurorului care include indicarea datelor personale ale persoanelor „acuzate” de infracțiune și că aceasta poate aplica o sancțiune financiară unei persoane juridice „independent de angajarea efectivă a răspunderii persoanelor [fizice] care au participat la infracțiune” [51]. Reiese astfel că persoana juridică poate fi sancționată penal pentru o presupusă infracțiune săvârșită de persoana fizică capabilă să o angajeze, fără ca instanța competentă, în primă instanță sau în apel [52], să poată aprecia realitatea infracțiunii respective, aspect rezervat hotărârii referitoare la această a doua persoană, și fără să poată suspenda procedura în așteptarea respectivei hotărâri [53].

51. Poate fi arătat, desigur, că propunerea procurorului trebuie să conțină o descriere a infracțiunii care precizează împrejurările în care aceasta a fost săvârșită și o listă de documente scrise care stabilesc aceste împrejurări, ceea ce este de natură să constituie dovada unor fapte care, prin aparența lor, duc la o probabilitate rezonabilă a imputabilității [54]. În plus și mai ales, articolul 83f din ZANN prevede posibilitatea redeschiderii procedurii la inițiativa, printre altele, a persoanei juridice sancționate, în cazul renunțării de către Ministerul Public la urmărirea penală îndreptată împotriva persoanei fizice respective, atunci când actul nu a fost săvârșit sau nu constituie o infracțiune [55] ori în cazul achitării acesteia printr-o hotărâre judecătorească ce a dobândit autoritate de lucru judecat [56]. Instanța astfel sesizată poate, la finalul unei proceduri contradictorii și în cazul în care consideră că redeschiderea procedurii este întemeiată, să anuleze decizia de sancționare [57]. Prin urmare, prezumția de săvârșire a infracțiunii poate fi răsturnată.

52. Trebuie totuși să se constate că persoana juridică vizată poate face obiectul unei hotărâri definitive de condamnare [58], urmată de o punere în executare, fără a avea posibilitatea de a-și prezenta observațiile cu privire la săvârșirea infracțiunii fiscale care îi este imputată înainte de adoptarea acestei decizii cauzatoare de prejudicii în mod obiectiv, ceea ce este de natură să afecteze respectarea dreptului la apărare [59].

[51] A se vedea articolul 83b alineatul (2) punctul 5 și, respectiv, articolul 83a alineatul (4) din ZANN. În speță, este cert că, la data trimiterii preliminare, procedura penală inițiată împotriva persoanei care administrează și reprezintă societatea Delta Stroy pentru disimulări declarative în materie de TVA era încă în curs.

[52] Niciun element din dosarul prezentat Curții nu permite să se considere că instanța de apel dispune de competențe mai extinse decât cea de prim grad în ceea ce privește aprecierea răspunderii persoanei juridice.

[53] Din decizia de trimitere reiese că persoana fizică și persoana juridică în cauză fac obiectul unui tratament procedural diferit și nu se poate considera că prima poate exercita, în cadrul urmăririi penale la care este supusă pentru aceeași infracțiune, dreptul la apărare al celei de a doua. Astfel, acest drept are caracter subiectiv, așa încât părțile vizate trebuie să fie ele însele în măsură să îl exercite în mod efectiv, independent de natura procedurii la care sunt supuse [Hotărârea din 9 septembrie 2021, Adler Real Estate și alții (C-546/18, EU:C:2021:711, punctul 59)].

[54] Amintim că Curtea a statuat în esență că, sub rezerva respectării drepturilor garantate de dreptul Uniunii, în special de cartă, administrația fiscală națională trebuie să se poată întemeia, pentru a constata existența unei fraude în materie de TVA, pe probe obținute în cadrul unor proceduri penale neîncheiate care nu o vizează pe persoana impozabilă [Hotărârea din 16 octombrie 2019, Glencore Agriculture Hungary (C-189/18, EU:C:2019:861, punctul 38), și Hotărârea din 24 februarie 2022, SC Cridar Cons (C-582/20, EU:C:2022:114, punctul 37)].

[55] A se vedea punctul 2 din decizia de trimitere.

[56] Articolul 4 paragraful 2 din Protocolul nr. 7 la CEDO prevede posibilitatea de a redeschide, dacă este cazul, procedura penală atunci când fapte noi ori recent descoperite sau un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente sunt de natură să afecteze hotărârea penală pronunțată.

[57] Apariția uneia dintre situațiile respective, renunțarea de către Ministerul Public la urmărirea penală îndreptată împotriva acestei persoane fizice, atunci când actul nu a fost săvârșit sau nu constituie o infracțiune, ori achitarea acesteia nu lasă nicio îndoială cu privire la rezultatul acestei noi examinări a cauzei, având în vedere mecanismul imputării infracțiunii prin reprezentare reținut pentru a constitui temeiul răspunderii persoanei juridice.

[58] În lipsa unui apel sau în cazul respingerii acestuia [a se vedea articolul 83e alineatul (5) și articolul 83f din ZANN].

[59] A se vedea prin analogie Hotărârea din 16 octombrie 2019, Glencore Agriculture Hungary (C-189/18, EU:C:2019:861, punctele 41 și 52), precum și Hotărârea din 4 iunie 2020, C.F. (Inspecție fiscală) (C-430/19, EU:C:2020:429, punctul 30). Această jurisprudență a Curții referitoare la proceduri administrative de inspecție fiscală în materie de TVA trebuie să se aplice *a fortiori* în cadrul unei proceduri care poate conduce, în același domeniu, la adoptarea unei sancțiuni financiare care prezintă caracter penal.

53. În plus, redeschiderea procedurii menționate mai sus constituie o punere în aplicare a unei căi de atac extraordinare ce reprezintă o continuare a primei proceduri [60], a cărei declanșare este legată de un eveniment aleatoriu din punct de vedere temporal în ceea ce privește apariția sa. Este posibil ca decizia de achitare a persoanei fizice urmărite să nu poată interveni decât după exercitarea căilor de atac, ceea ce va prelungi în măsura respectivă durata acestei proceduri. Atât timp cât durează procedura penală desfășurată împotriva reprezentantului societății, precum în speță, aceasta din urmă este lipsită efectiv de posibilitatea de a formula cererea de redeschidere la o instanță ce are competența de a constata faptul că infracțiunea care i-a fost imputată nu a fost săvârșită și, prin urmare, caracterul nefondat al sancțiunii penale aplicate. Or, accesul la o astfel de instanță nu trebuie să fie supus unor condiții care să îl facă excesiv de dificil [61], persoana juridică vizată neputând fi lipsită de posibilitatea menționată mai sus după depășirea unui termen rezonabil. O asemenea situație este de natură să intre în contradicție cu dreptul de acces la o instanță [62].

54. Dreptul de acces la o instanță judecătorească și principiul respectării dreptului la apărare nu constituie însă prerogative absolute, ci, în anumite condiții, pot presupune restricții [63].

d) Cu privire la restrângerea garanțiilor fundamentale

55. Articolul 52 alineatul (1) din cartă prevede că pot fi impuse restrângeri ale exercițiului drepturilor și libertăților garantate de aceasta cu condiția, în primul rând, ca restrângerile menționate să fie prevăzute de lege, în al doilea rând, ca acestea să respecte substanța drepturilor și libertăților în cauză și, în al treilea rând, ca, prin respectarea principiului proporționalității, ele să fie necesare și să răspundă efectiv obiectivelor de interes general recunoscute de Uniune sau necesității protejării drepturilor și libertăților celorlalți [64]. În această privință, amintim că Curtea impune ca recurgerea la prezumții de fapt sau de drept în materie penală să fie încadrată în limite rezonabile, ținând seama de importanța mizei și menținând dreptul la apărare. Potrivit Curții EDO, statele trebuie să păstreze un echilibru între aceste două elemente; cu alte cuvinte, mijloacele folosite trebuie să fie proporționale în mod rezonabil cu scopul legitim urmărit [65].

56. Subliniem în primul rând că din decizia de trimitere reiese că temeiul legal al regimului răspunderii persoanei juridice pentru infracțiunea fiscală în discuție este stabilit la articolul 83a și următoarele din ZANN, astfel încât trebuie să se considere că acesta este prevăzut de legislația națională. În al doilea rând, acest regim respectă, în opinia noastră, substanța dreptului fundamental la protecție jurisdicțională efectivă în ceea ce privește cele două elemente constitutive ale acestuia, care sunt respectarea dreptului la apărare și respectarea dreptului de acces la o instanță judecătorească. Astfel, regimul menționat nu repune în discuție aceste drepturi ca atare. În vederea exercitării pe deplin a acestora, se impune doar un cadru procedural care include punerea în aplicare a unei căi de atac extraordinare [66].

[60] A se vedea în acest sens Hotărârea din 5 iunie 2014, M (C-398/12, EU:C:2014:1057, punctul 39).

[61] A se vedea în acest sens Hotărârea din 14 noiembrie 2013, Baláž (C-60/12, EU:C:2013:733, punctul 46).

[62] A se vedea prin analogie Hotărârea din 24 februarie 2022, SC Cridar Cons (C-582/20, EU:C:2022:114, punctul 51).

[63] Hotărârea din 24 februarie 2022, SC Cridar Cons (C-582/20, EU:C:2022:114, punctul 50), și Hotărârea din 16 octombrie 2019, Glencore Agriculture Hungary (C-189/18, EU:C:2019:861, punctul 43).

[64] Hotărârea din 6 octombrie 2020, État luxembourgeois (Dreptul la o cale de atac împotriva unei cereri de informații în materie fiscală) (C-245/19 și C-246/19, EU:C:2020:795, punctul 51).

[65] Curtea EDO, Hotărârea din 23 iulie 2002, Janosevic împotriva Suediei, CE:ECHR:2002:0723JUD003461997, § 101.

[66] A se vedea prin analogie Hotărârea din 6 noiembrie 2012, Otis și alții (C-199/11, EU:C:2012:684, punctele 63 și 64).

57. În al treilea rând, regimul răspunderii persoanei juridice prevăzut la articolul 83a și următoarele din ZANN pare să răspundă unui obiectiv de interes general. În pofida lipsei unor precizări în decizia de trimitere, este într-adevăr posibil să se considere că un asemenea regim ține de punerea în aplicare a obligației care revine fiecărui stat membru de a adopta toate măsurile cu caracter legislativ și administrativ corespunzătoare pentru a asigura colectarea în integralitate a TVA-ului datorat pe teritoriul său și pentru a combate frauda [67]. Articolul 325 alineatul (1) TFUE obligă, astfel, statele membre să combată frauda și orice altă activitate ilegală care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii prin măsuri efective și disuasive. Trebuie amintit în această privință că, întrucât resursele proprii ale Uniunii cuprind printre altele, potrivit articolului 2 alineatul (1) litera (b) din Decizia 2007/436/CE, Euratom [68], veniturile din aplicarea unei cote uniforme a bazelor armonizate de evaluare a TVA-ului, stabilite în conformitate cu normele Uniunii, există o legătură directă între colectarea veniturilor din TVA cu respectarea dreptului Uniunii aplicabil și punerea la dispoziția bugetului Uniunii a resurselor TVA corespunzătoare, de vreme ce orice lacună în colectarea celor dintâi se poate afla la originea unei reduceri a celor din urmă [69].

58. Pentru a garanta colectarea integrală a veniturilor menționate și a asigura, prin aceasta, protecția intereselor financiare ale Uniunii, statele membre dispun de libertatea de alegere a sancțiunilor aplicabile, care pot să îmbrace forma unor sancțiuni administrative, a unor sancțiuni penale sau a unei combinații a celor două. Sancțiunile penale pot totuși să fie indispensabile pentru a combate în mod efectiv și disuasiv anumite cazuri de fraudă gravă în materie de TVA, după cum impune articolul 2 alineatul (1) din Convenția elaborată în temeiul articolului K.3 din Tratatul privind Uniunea Europeană, privind protejarea intereselor financiare ale Comunităților Europene, semnată la Bruxelles la 26 iulie 1995 [70] coroborat cu articolul 1 alineatul (1) din aceasta. Statele membre trebuie să asigure de asemenea că normele de procedură penală, prevăzute în dreptul național, permit o sancționare efectivă a infracțiunilor legate de astfel de fapte. În acest context, îi incumbă în primul rând legiuitorului național sarcina de a lua măsurile necesare. Acestuia îi revine obligația, dacă este cazul, să își modifice reglementarea și să garanteze că regimul procedural aplicabil urmăririi infracțiunilor care aduc atingere intereselor financiare ale Uniunii nu este conceput așa încât să prezinte, pentru rațiuni inerente acestuia, un risc sistemic de impunitate privind faptele care constituie asemenea infracțiuni, precum și să asigure protecția drepturilor fundamentale ale persoanelor urmărite [71].

59. În al patrulea rând, deși revine instanței de trimitere sarcina de a verifica, în raport cu împrejurările concrete din litigiul principal, dacă restricțiile instituite prin regimul de răspundere bulgar nu sunt vădit disproporționate în raport cu obiectivul urmărit [72], poate fi arătat că, în principiu, impunerea unor sancțiuni administrative sau penale pentru încălcarea unor obligații declarative în materie de TVA este de natură să garanteze respectarea acestei reglementări și că, prin urmare, ea este de natură să garanteze realizarea obiectivului urmărit în această privință [73].

[67] A se vedea în acest sens Hotărârea din 26 februarie 2013, Åkerberg Fransson (C-617/10, EU:C:2013:105, punctul 25).

[68] Decizia Consiliului din 7 iunie 2007 privind sistemul de resurse proprii al Comunităților Europene (JO 2007, L 163, p. 17).

[69] Hotărârea din 17 ianuarie 2019, Dzivev și alții (C-310/16, EU:C:2019:30, punctele 25 și 26).

[70] JO 1995, C 316, p. 49, Ediție specială, 19/vol. 12, p. 51.

[71] A se vedea în acest sens Hotărârea din 17 ianuarie 2019, Dzivev și alții (C-310/16, EU:C:2019:30, punctele 27, 29 și 31).

[72] A se vedea în acest sens Hotărârea din 6 septembrie 2012, Trade Agency (C-619/10, EU:C:2012:531, punctul 59).

[73] A se vedea prin analogie Hotărârea din 14 octombrie 2021, Landespolizeidirektion Steiermark (Aparate de tip slot-machine) (C-231/20, EU:C:2021:845, punctul 44).

60. În dispozitivul în discuție, adoptarea unei decizii de sancționare financiară a persoanei juridice de către instanța de prim grad are ca obiectiv garantarea desfășurării rapide a procedurilor vizând stabilirea și sancționarea infracțiunilor fiscale care se întemeiază pe o probabilitate rezonabilă a faptelor incriminate [74] și a imputabilității acestora în sarcina persoanei juridice și a persoanei fizice capabile să o angajeze. Acesteia din urmă îi sunt imputate în mod direct activitățile sale infracționale, ceea ce evită orice exonerare de răspundere, iar ea știe că expune persoana juridică la inițierea concomitentă a urmăririi penale și la aplicarea unor sancțiuni cu caracter penal ca urmare a comportamentului său. Posibilitatea de a sancționa persoana juridică într-un stadiu incipient al procedurii limitează riscul de impunitate, care poate fi legat printre altele de o organizare frauduloasă a insolvenței. Aceasta permite exercitarea unei presiuni asupra societății pentru a-i impune să respecte obligațiile fiscale care îi revin. În această măsură, reglementarea națională în discuție poate fi considerată, în opinia noastră, un instrument eficient de prevenire și de sancționare a infracționalității întreprinderilor supuse TVA-ului. Acest instrument este cu atât mai necesar în cadrul unui sistem de impozitare bazat pe informațiile furnizate de persoanele impozabile.

61. În plus, nu pare să se impună nicio măsură mai puțin restrictivă decât acest dispozitiv, care să fie aptă să atingă la fel de eficient obiectivele de combatere a fraudei privind TVA-ul [75]. Subliniem în această privință că vechea versiune a ZANN, care condiționează sancționarea persoanei juridice de condamnarea definitivă a persoanei fizice capabile să o angajeze, nu pare să prezinte, în opinia noastră, aceleași garanții de eficiență în ceea ce privește prevenirea riscului de impunitate și necesitatea de a reprima, în cel mai scurt timp, o formă gravă de infracțiune economică ce aduce prejudicii interesului public, dar și intereselor întreprinderilor concurente care respectă legislația fiscală.

62. În sfârșit, nu rezultă că există o disproporție vădită între obiectivele urmărite și inconvenientele cauzate de un cadru procedural care combină o primă procedură supusă unui dublu grad de jurisdicție și o revizuire [76], sub rezerva totuși a verificării a două elemente de către instanța de trimitere.

63. *Primo*, este cert că, în cazul în care consideră întemeiată cererea de redeschidere a procedurii formulată de persoana juridică, instanța sesizată anulează hotărârea de sancționare și trimite cauza spre rejudecare [77]. Pe lângă faptul că această cerere nu conduce în mod automat la suspendarea executării unei astfel de hotărâri, descrierea legislației naționale furnizate nu conține nicio indicație cu privire la rezultatul unor eventuale măsuri de executare și la o posibilă rambursare a amenzii aplicate ca urmare a anulării hotărârii de sancționare, pe care o considerăm indispensabilă. Amintim că, în cadrul unei problematici apropiate, Curtea a statuat că statele membre sunt obligate în principiu să ramburseze impozitele percepute cu încălcarea dreptului Uniunii și că cererea de rambursare a TVA-ului achitat fără să fie datorat ține de dreptul la restituirea plății nedatorate, care urmărește să remedieze consecințele incompatibilității impozitului cu dreptul Uniunii prin neutralizarea sarcinii economice pe care acesta i-a impus-o

[74] Considerăm că stabilirea, în speță, a unei fraude privind TVA-ul legate de neîndeplinirea de către administratoarea și reprezentanta persoanei juridice a obligațiilor sale declarative în materie nu este de natură să ridice dificultăți probatorii importante.

[75] A se vedea în acest sens Hotărârea din 27 septembrie 2017, Puškár (C-73/16, EU:C:2017:725, punctul 68).

[76] A se vedea în acest sens Hotărârea din 27 septembrie 2017, Puškár (C-73/16, EU:C:2017:725, punctul 69). Cu alte cuvinte, inconvenientele cauzate nu trebuie să fie disproporționate în raport cu obiectivele urmărite.

[77] În ipoteza renunțării la urmărirea penală îndreptată împotriva persoanei fizice sau a achitării acesteia, se poate ridica problema obiectului și, așadar, a sensului unei noi examinări a cauzei în ceea ce privește răspunderea persoanei juridice în cadrul unui regim întemeiat pe imputarea în sarcina acesteia a unei presupuse infracțiuni săvârșite de persoana fizică respectivă și, aparent, pe un cumul de răspunderi care interzice urmărirea penală numai a persoanei juridice pentru un act infracțional al reprezentantului său, fără a fi examinată și stabilită vinovăția acestuia din urmă.

în mod nejustificat operatorului care, în final, l-a suportat efectiv [78]. În plus, modalitățile de rambursare a excedentului de TVA trebuie să permită persoanei impozabile să recupereze în condiții adecvate totalitatea creanței care rezultă din acest excedent, aceasta implicând ca rambursarea să fie efectuată într-un termen rezonabil și ca, în orice caz, modul de rambursare adoptat să nu implice niciun risc financiar pentru persoana impozabilă [79].

64. *Secundo*, din decizia de trimitere pare să reiasă că, până la cererea de redeschidere a procedurii, persoana juridică sancționată nu se poate opune executării silite a unei hotărâri ce are consecințe grave în ceea ce privește sănătatea sa financiară, incluzând riscul de faliment. În aceste împrejurări, instanța de trimitere trebuie, în opinia noastră, să verifice dacă reglementarea națională în discuție permite sau nu împiedică adoptarea unor măsuri provizorii, precum suspendarea procedurii de executare silită, în cazurile excepționale în care urgența situației o impune [80] sau, cu alte cuvinte, pentru a preveni apariția unor consecințe negative iremediabile.

65. Cu aceste două rezerve, considerăm că prezumțiile reținute în reglementarea națională în discuție în litigiul principal sunt încadrate în limite rezonabile, în conformitate cu cerința Curții.

C. Cu privire la a doua întrebare preliminară

66. Având în vedere constatarea prealabilă a inaplicabilității Deciziei-cadru 2005/212 și conținutul răspunsului sugerat la prima întrebare preliminară, este necesar, în opinia noastră, să se reformuleze a doua întrebare preliminară în sensul că instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 49 din cartă se opune unei reglementări precum cea în discuție în litigiul principal, care prevede că sancțiunea financiară aplicată persoanei juridice este cel puțin egală cu valoarea avantajului ilicit.

67. În această privință, trebuie amintit că severitatea unei sancțiuni trebuie să corespundă gravității încălcării în cauză, o astfel de cerință decurgând atât din articolul 52 alineatul (1) din cartă, cât și din principiul proporționalității pedepselor înscris la articolul 49 alineatul (3) din aceasta. Acest principiu se impune în ceea ce privește stabilirea regulilor referitoare la intensitatea amenzilor și la aprecierea elementelor care pot fi luate în considerare în vederea stabilirii acestora. Reiese de asemenea din jurisprudența Curții că măsurile administrative sau represive permise de legislația națională nu trebuie să depășească limitele a ceea ce este necesar pentru realizarea obiectivelor urmărite în mod legitim de această legislație [81]. Deși revine instanței de trimitere sarcina de a aprecia dacă cuantumul sancțiunii nu depășește ceea ce este necesar

[78] Hotărârea din 24 februarie 2022, Cridar Cons (C-582/20, EU:C:2022:114, punctul 55). În plus, în cadrul unei aprecieri a limitelor rezonabile în care statele pot recurge la executarea unei decizii de majorare a impozitului, înainte de pronunțarea cu privire la calea de atac privind astfel de majorări, Curtea EDO a considerat că trebuia luată în considerare posibilitatea revenirii la situația juridică anterioară în ipoteza admiterii unei asemenea căi de atac și, prin urmare, a rambursării oricărei sume plătite în mod nejustificat de contribuabil (a se vedea de asemenea Curtea EDO, Hotărârea din 23 iulie 2002, Janosevic împotriva Suediei, CE:ECHR:2002:0723JUD003461997, § 105-109).

[79] A se vedea în acest sens Hotărârea din 6 iulie 2017, Glencore Agriculture Hungary (C-254/16, EU:C:2017:522, punctul 20).

[80] A se vedea în acest sens Hotărârea din 18 martie 2010, Alassini și alții (C-317/08-C-320/08, EU:C:2010:146, punctul 67), Hotărârea din 14 iunie 2017, Menini și Rampanelli (C-75/16, EU:C:2017:457, punctul 61), și Hotărârea din 27 septembrie 2017, Puškár (C-73/16, EU:C:2017:725, punctele 70 și 71). În aceste decizii, Curtea a statuat că principiul protecției jurisdicționale efective, reafirmat la articolul 47 din cartă, nu se opune unor reglementări naționale care condiționează introducerea unei căi de atac jurisdicționale de punerea în aplicare în prealabil a unor proceduri de conciliere și de mediere extrajudiciare sau de obligația de a epuiza căile de atac administrative disponibile, cu condiția printre altele ca aceste proceduri să nu determine o întârziere substanțială pentru introducerea unei căi de atac jurisdicționale și să fie posibile măsuri provizorii în cazurile excepționale în care urgența situației le impune.

[81] Hotărârea din 6 octombrie 2021, ECOTEX BULGARIA (C-544/19, EU:C:2021:803, punctele 97-99).

pentru atingerea acestor obiective, trebuie să se indice instanței menționate unele elemente din cauza principală care sunt de natură să îi permită să stabilească dacă sancțiunea aplicată este în conformitate cu principiul proporționalității [82].

68. După cum s-a arătat, reglementarea națională în discuție în litigiul principal urmărește obiectivul legitim de a sancționa frauda fiscală, în speță faptul că ZK a sustras în mod fraudulos societatea Delta Stroy, a cărei administratoare și reprezentantă este, de la stabilirea și de la plata TVA-ului, oferind astfel societății menționate un avantaj în cuantum de 11 388,98 BGN. În ceea ce privește modalitățile de stabilire a cuantumului sancțiunii financiare, această reglementare prevede posibilitatea instanței de a aplica societății o amendă „cel puțin egală cu valoarea avantajului, de până la 1 000 000 BGN”. Dispozitivul autorizează, așadar, amenzi de diferite niveluri în interiorul unui interval, cu o pedeapsă maximă exprimată forfetar și o pedeapsă minimă corespunzătoare reiterării mecanice a cuantumului avantajului ilicit, instanța care decide să condamne persoana juridică urmărită fiind obligată să respecte aceste cuantumuri. În acest mod, se poate considera că reglementarea în discuție lasă instanței sarcina de a adapta sancțiunea, între cele două limite prevăzute, în funcție de gravitatea infracțiunii și de situația autorului acesteia.

69. Totuși, simpla existență a unei pedepse maxime este de natură să justifice concluzia potrivit căreia nu a fost respectată individualizarea necesară a sancțiunii, exprimată prin principiul proporționalității? Observăm că, în ceea ce privește o sancțiune administrativă impusă în cazul supraevaluării cuantumului excedentului de TVA, s-a constatat caracterul disproporționat al unei asemenea sancțiuni, în măsura în care ea nu putea fi redusă în funcție de împrejurările foarte specifice ale cauzei [83]. În domeniul ofertelor ilegale de jocuri de noroc prin aparate de tip slot-machine, Curtea a apreciat că impunerea unei amenzi minime pentru fiecare aparat de tip slot-machine neautorizat nu pare, în sine, disproporționată în raport cu gravitatea încălcărilor în discuție. Totuși, aceasta a adăugat că, în ceea ce privește „cuantumul amenzii minime menționate”, instanței naționale îi revine obligația de a ține seama, în vederea aprecierii proporționalității acesteia, de raportul dintre cuantumul amenzii susceptibile să fie aplicată și beneficiul economic derivat din încălcarea săvârșită pentru a-i descuraja pe cei răspunzători să săvârșească o atare încălcare, asigurându-se în același timp, ținând seama de toate împrejurările cauzei, că cuantumul minim astfel impus nu este excesiv în raport cu acest beneficiu [84].

70. Considerăm important să subliniem că aceste soluții și formulări sunt în mod vădit legate de împrejurările specifice cauzelor menționate, care se disting, în mod evident, de prezenta cauză, referitoare la încălcarea unor obligații declarative în materie de TVA. În plus, poate părea paradoxal, pentru a nu spune contradictoriu, pe de o parte, să se admită proporționalitatea unui regim de sancționare ce include o amendă minimă care, prin definiție, are ca efect limitarea marjei de apreciere a instanței în ceea ce privește cuantumul amenzii și, pe de altă parte, să i se solicite să nu țină seama de aceasta, având în vedere împrejurările speței.

[82] Hotărârea din 15 aprilie 2021, Grupa Warzywna (C-935/19, EU:C:2021:287, punctul 28).

[83] În Hotărârea din 15 aprilie 2021, Grupa Warzywna (C-935/19, EU:C:2021:287, punctul 37 și dispozitivul), Curtea a declarat că sancțiunea menționată se aplică în mod nediferențiat atât într-o situație în care neregula rezultă dintr-o eroare de apreciere săvârșită de părțile la operațiune cu privire la caracterul impozabil al acesteia din urmă, care se caracterizează printr-o lipsă a vreunui indiciu al unei fraude și al unei pierderi de venituri pentru administrația fiscală, cât și într-o situație în care astfel de împrejurări speciale lipsesc.

[84] Hotărârea din 14 octombrie 2021, Landespolizeidirektion Steiermark (Aparate de tip slot-machine) (C-231/20, EU:C:2021:845, punctele 46 și 47).

71. Amintim în sfârșit că, în general, Curtea a indicat că rigoarea sancțiunilor trebuie să fie adecvată gravității încălcărilor pe care le reprimă, în special prin asigurarea unui efect realmente disuasiv [85], care implică luarea în considerare a avantajului economic rezultat din comportamentul infracțional [86]. În acest context și având în vedere importanța pe care jurisprudența Curții o acordă, în scopul realizării obiectivului privind colectarea în integralitate a TVA-ului, combaterii infracțiunilor în materie de TVA [87], existența unui prag minim pentru acest tip de sancțiune reprezentat de amendă [88], care corespunde avantajului economic ilicit potențial sau efectiv, nu pare să depășească ceea ce este necesar pentru atingerea obiectivului menționat.

V. Concluzie

72. În lumina considerațiilor care precedă, propunem să se răspundă la întrebările preliminare adresate de Okrazhen sad – Burgas (Tribunalul Regional din Burgas, Bulgaria) după cum urmează:

1) Articolele 47-49 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene trebuie interpretate în sensul că nu se opun unei reglementări a unui stat membru care, în vederea combaterii fraudei fiscale, prevede o prezumție de imputare în sarcina unei persoane juridice a unei infracțiuni prezumate săvârșite pe seama sa de o persoană fizică capabilă să o angajeze și o sancțiune financiară în acest temei pentru persoana juridică respectivă, sub rezerva dreptului acesteia de a putea răsturna prezumțiile menționate în cadrul unei căi de atac jurisdicționale împotriva hotărârii de sancționare și cu condiția ca modalitățile concrete de exercitare a acestei căi de atac să nu afecteze în mod disproporționat dreptul la o cale de atac eficientă în fața unei instanțe judecătorești și respectarea dreptului la apărare.

2) Articolul 49 alineatul (3) din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene trebuie interpretat în sensul că nu se opune unei reglementări a unui stat membru care, pentru a răspunde unei încălcări de către persoana impozabilă a obligațiilor sale declarative în materie de TVA, prevede un regim de sancțiuni în cadrul căruia poate fi aplicată o amendă al cărei cuantum minim corespunde avantajului economic ilicit obținut sau care poate fi obținut, cu condiția ca reglementarea menționată să fie de natură să asigure realizarea obiectivului de combatere a fraudei fiscale și să nu depășească ceea ce este necesar pentru atingerea acestuia.

[85] A se vedea în acest sens Hotărârea din 6 octombrie 2021, ECOTEX BULGARIA (C-544/19, EU:C:2021:803, punctul 100), amintindu-se că necesitatea unor măsuri disuasive este prevăzută în mod expres la articolul 325 TFUE.

[86] În Hotărârea din 24 februarie 2022, Agenzia delle dogane e dei monopoli și Ministero dell'Economia e delle Finanze (C-452/20, EU:C:2022:111), Curtea a statuat că nu reiese că un sistem de sancțiuni care, *pentru a-i priva pe contravenienți de avantajele economice* care decurg din încălcarea interdicției de vânzare a produselor din tutun către minori și pentru a-i descuraja să încalce această interdicție, prevede un cumul de sancțiuni, amendă și suspendarea autorizației de desfășurare a unei activități comerciale, depășește limitele a ceea ce este necesar pentru garantarea obiectivului de protecție a sănătății umane și de reducere în special a prevalenței tabagismului în rândul tinerilor.

[87] Hotărârea din 20 martie 2018, Menci (C-524/15, EU:C:2018:197, punctul 44 și jurisprudența citată).

[88] Situația ar fi diferită în cazul pedepselor privative de libertate.